

věnuje se v poslední době velmi podrobnému studiu zemských knih v Polsku. Uveřejnil o nich již celou řadu studií vesměs přímo z archivního materiálu vážených. Jedna z nových jeho studií obsahuje stručnou historii knih belských pracovanou způsobem starších jeho studií. V druhé podává velmi pečlivý přehled úředníků při knihách zaměstnaných od regenta a jeho pomocníků až ke klíčнику, který choval klíče od knihy, přehled doby starší i z konce staré říše polské. Třetí — tištěná, jak autor v předmluvě výslovně podotýká, v době bojů ukrajinsko-polských o Lvov — jedná o formálních věcech knih i jak se knihy ty chovaly, jak se časem revidovaly a přepisovaly, jak byly k nim vedeny rejstříky a jak se stranám někdy nahlédnutí do nich stěžovalo, ač právo na to měly. Čtvrtá konečně, několika ilustracemi opatřená, popisuje obšírným způsobem vazbu některých knih zemských, zvláště z ruské části starého Polska. Novými studiiemi Dąbkowského se rozhojňují podstatně zase naše vědomosti o knihovnictví polském a bude jich možno také velmi dobře použiti při srovnání s poměry našimi.

Kapras.

České právo.

Sedláček A., *Die Reste der ehemaligen Reichs- u. k. böhm. Register.* Věstník král. čes. spol. nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná. 1917. Str. 48.

Ve věstníku učené společnosti pokračuje Sedláček v uveřejňování německých výtahů z register královských. Vytiskl tentokráte roky 1426 až 1437, při čemž rozšířil je podstatně tím, že připojil také všechna Sigmundova registra z let 1436—7, která v českém vydání byla vynechaná, protože otiskl je již svého času Čelakovský jako přílohu k velikému svému dílu o českých registrech. — Bohužel dnešní poměry tiskařské nedovolují, aby celá práce vyšla najednou anebo aspoň ve větších celcích, takže bude roztrhána do řady ročníků Věstníku a tím praktické upotřebení její silně se ztíží.

Kapras

Archiv Český XXXIII. Registra soudu komorního z let 1524—1526. Vydal Jaromír Čelakovský. Dokončil Gustav Friedrich. V Praze 1918. Stran IV a 643.

Professor Friedrich ukončuje posledním vydaným svazkem Českého Archivu úkol, který si svého času upravuje edici Čelakovského (srov. Sborník v. pr. a st. XVI. 264) vytknul. Máme tím v rukou památky pozůstalé po činnosti komorního soudu z doby Jagellonské, neboť svého času Palacký vybral některé nálezy jeho z prvních let (1471—9) a později Čelakovský převzav tento veliký úkol v řadě svazků sebral celý zachovaný materiál z let 1472—1526 při čemž ovšem poslední dva svazky byly již dokončeny péčí Friedrichovou. Další vydání od let 1541 odkládá Friedrich až na dobu pozdější a ohlašuje také změnu způsobu vydávání, neboť při nynější podobě látka rozplizovala se do neobyčejné šířky. Také nový svazek podává veliké množství cenné historické

i právně-historické topografické a genealogické látky, jejíž upotřebení je velmi usnadněno pečlivým rejstříkem na konci připojeným.

Přehlédneme-li celkem látku vytištěnou, musíme říci, že k dějinám soudu samého mnoho nového nepřinesla, nýbrž že jen nepatrně doplnila obraz, jak nám ho již svého času vylíčil Čelakovský sám. Z doby Ludvíkovy komorní soud trval v podstatě v týchž formách, tradicích i kompetencích, kterých nabyl za jeho slabého otce. Z dosavadního je však také patrné, že látka zachovaná je velmi kusá, a nikterak sama o sobě nestačí k úplnému objasnění vývoje našeho soudu, jaký ani v uvedené práci Čelakovského (Právník XXXIV) podán nebyl. Některé nově nalezené dodatky materiálu z doby jagellonské slibuje Friedrich uveřejniti časem.

Kapras.

Houdek V., Moravské vývody erbovní. V Brně 1917. Stran 72. Tři obrazové přílohy.

Práce Houdkova, vydaná již po smrti autorově, tvoří doplněk Sedláčkovy studie „Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův“ (srov. Sborník v. pr. a st. XVI. 58—9). Autor její jest znám řadou pěkných drobnějších studií genealogických z Moravy, a této své zálibě zůstal věrným i v této práci. Sebral, rozřídil a posoudil zachované genealogické vývody moravské celkem 82 na počet. Ukazuje, že na Moravě není té rozmanitosti ve vývodech erbovních jako v Čechách. Největší část všech vývodů jest dvou a čtyř erbovních, poměrně málo je pěti, šesti a osmíerbovních. Materiál je s neobyčejnou pilí snesen, tak že pochybuji, že co zůstalo nepovšimnuto, dobře posouzen a přesně rozříděn.

Kapras.

Klecanda Vladimír, Obnovení desk zemských po požáru r. 1541. Příspěvky k studiu desk zemských. Sv. I. Otisk ze zpráv zem. arch. král. Čes. V. 1918. Stran 86.

Nemáme vlastně dosud skutečných dějin desk zemských, největšího našeho pramene starého práva i staré historie. Emler vydávaje své pozůstatky slíbil je připojiti ke konci své práce. Práci neukončil, a tak nedošlo ani k ohlášenému pojednání. Z Emlera není ani dosti jasný způsob obnovování shořelých desk. K těmto otázkám, k nimž Emler již nepřišel anebo ani přijíti nehodlal, obrací svou pozornost nyní Klecanda a to především k otázce obnovy desk po požáru. V krásně nahozené studii zpracoval tu velmi pečlivě rozsáhlý materiál sebraný ponějvíce z desk samých a doplněný i prameny jinými. Sleduje, jak desky shořely, jak stavové namáhali se o jich obnovu, jaké zásady si sestavili pro tuto obnovu, dále jak skutečně v různých formách a na základě různých dokladů obnova ta se dála. V druhé části spisu podává pak Klecanda přehled obnov dle obsahu vystihuje zvláštnosti jednotlivých druhů. Studie sama má patrně být, začátkem celé řady podobných prací autorových o různých otázkách diske se týkajících, na které po této první otázce možno se těšiti. Jedinou věc bych vytkl. Autoru chybí přesný právnícký názor a jasná terminologie právnícká, především soukromoprávní. Na některých místech je patrné,

jak s ní těžce zápasí, jinde nevyjadřuje se přesně, na př. vklady zápisné nelze dobře označiti za dlužné, nýbrž zástavní (str. 21), nebo pod titulem obnova vkladů hypotekárních (str. 24) není nic jiného nežli obnova vlastnických zápisů a j. V té věci autor snadno zjedná si pro příští studie své nápravu.

Kaprás.

Vacek, Frant. *Emfyteuse v Čechách v XIII. a XIV. soletí.* (Agrár. Arch., roč. VI., seš. 2., I. 67—78). Toto právní zřízení, přenášené svého času z ciziny do Čech, nabývalo u nás *rozličných* názvů, totiž, nejen emfyteuse (ius emphyteuticum), ale i purkrecht (ius civile), německé právo (ius teutonicum), zákup (Kaufrecht), podací právo, ius hereditarium (Erbrecht), Waldrecht — pokaždé dle toho, která kdy jeho stránka měla býti obzvláště *zdůrazněna*. Auktor článku vykládá (též etymologicky), co kdy kterým tím názvem bylo u nás míněno, a opravuje tu a tam starší výklad Palackého, Hermen. Jirečka, Jarom. Čelakovského, Jaromíra Hanela nebo i Jul. Lipperta.

1. Slovo *emfyteuse* (pochází z řec. ἐμφυτεύειν = vsazovati, zasazovati) vyskytuje se nejprve v právních spisech římských V. století a znamená ve východní říši římské, že někdo vydává a druhý pod plat ujímá pozemek (zprva *nevzdělaný*, zpustošený neb i ladem ležící, později však také již i *vzdělaný*), kterýmžto aktem tento druhý nabývá věčného práva, statku toho plně užívatí. Záhy však i právní smlouva o tom označována tímž jménem, a za sporu juristů císař Zeno (vl. 474—491) rozhodl, že takou smlouvu pro její různou podstatu třeba rozlišovati jak od pachtu tak od trhu.¹⁾

V západní části říše římské vyskytuje se *obdoba emfyteuse* v tom, že díle státních pozemků propůjčovány v užívání nejprve patriciům, potom i plebejům a požadován na držitelích roční z nich poplatek (vectigal); nebyli-li placeni, stát měl právo pozemky zase ujmouti, ač toho vždy nečinil. Později městské obce v Itálii slibovaly tomu, kdo zaváže se jim poplatkem za pozemek propůjčený (ager vectigalis), že zůstává jej též jeho dědicům a nástupcům, pokud odváděti z něho budou roční plat po stanoveném způsobu. Držiteli dostalo se tím věčného práva k pozemkům (ovšem jen ius in re aliena) a směl přenést je na své dědice aneb je zciziti, pokud nevypršela ještě smluvená lhůta držení. A zřízení tohoto rázu bylo nejspíše *základem nebo vzorem potomní emfyteuse*; přešlo nejprve k Langobardům, když stali se pány hořejší Italie a Tuscie, a od nich trochu pozměněné do jižních krajín německých, zejména do Tyrolska.

¹⁾ Vacek na rozdíl od jiných spisovatelů, kteří bez rozlišování věci píší jednotějně „emfyteutické právo, emfyteutická smlouva a emfyteutické pozemky nebo statky“, různá říká „emfyteusní právo, emfyteusní smlouva“, (protože je to právo, které týká se emfyteuse, a smlouva o emfyteusi) a naproti tomu „emfyteutní pozemky nebo statky“ (protože jde o věci náleživé emfyteutům).

Římskou emfyteusi uchovala *nejvěrněji*, ač v podrobnostech přece nikoli bez úchylek, *církev západní čili latinská*. Dle kanonického práva ujednává se emfyteuse buď navždy aneb jen na určitý čas a to písemně; není-li vytčena a určitelna doba jejího trvání, pokládá se za platnou lhůta do tří kolen, počítajíc od otce do vnuků. Při výslovném označení umluvené lhůty emfyteuta smí své emfyteusní právo buď převést na své dědice, aneb se svolením pozemkového pána (kterého někteří juristé záhy jmenují též vrchním vlastníkem) zciziti je za života, aneb učiniti o něm poslední pořízení. Zavázán sice dávatí tomuto pánu v čas poplatek vyměněný a nésti veřejná břemena z pozemků, ale při tom pán nestává se jeho skutečnou vrchností ani poplatník pánovým poddaným, nýbrž poměr mezi nimi jest čistě hospodářské povahy. Chce-li držitel pozemky prodati, jest povinen oznámiti svůj úmysl vrchnímu jich vlastníku, aby se tento rozhodl do 2 měsíců, ujme-li je právem předkupu sám, či dopouští-li, aby byly prodány jinému; za takové svolení k jich prodání pán smí vybrati si poplatek — „*laudemium*“, t. j. dvě procenta trhové sumy peněz. Emfyteuse končí se, nastane-li některý z důvodů, jež obecně stanoví *ius in re aliena*. Když emfyteuta a) buď po dvě leta neodvedl ročního poplatku, b) aneb úmyslně způsobil zhoršení pozemků, c) aneb nedbal úmluvy, zvláště o tom učiněné, jak pozemků bude užívati, jak je zlepšovati, a j., d) aneb když pozemky zcizil, nedožádav se svolení vrchního jich vlastníka — ve všech těch případech emfyteuse pokládá se za propadlou.

Známost o této emfyteusi, upravené církví latinskou, šířila se z Italie do střední Evropy již v 9. století a podporována nejvíce od počátku druhé polovice 12. století přepisy Dekretu Gratianova. Odborným právníkům bila hned v oči značná podobnost té emfyteuse *k dědičnému pachtu čili k dědičnému úročnictví*, zavedenému již tu a tam v německých zemích a krajínách polabských Slovanů. Zásady emfyteusního práva oblibovali pak si záhy duchovní i světští velmožové a vpravovali je do řádů o dědičném úročnictví, až posléze (již ve 13. stol.) i *toto samo* zváno emfyteusí.

K označení dědičného úročnictví a to i ve vesnicích, Čechové počali užívati slova *purkrecht*, ač původní význam tohoto názvu nemohl býti jiný než *hradské nebo městské* právo, t. j. aby cizozemský osadník směl se státi obchodníkem usedlým v trhovém místě — ve hradě (starohorně. burg nebo burug, pozdně latinsky burgus), totiž buď v městě římského původu aneb v jiném hrazeném panském sídle, a býti tamtéž majetníkem *domu*. Jeho příbytek i s krámem byly zprva vlastnictvím pánovým, a teprve když z krámů vystavěných na tržišti vznikly domy, usedlému obchodníku dovoleno za povinný roční poplatek (plat *purkrechtní čili zkrátka burgrecht, purkrecht, ius civile*) držeti dům jako majetek dědičný. Plat z *purkrechtu*, po rozumu některých právních historiků jsa veřejnoprávního rázu, dáván králi nebo knížeti na uznanou, že usedlost obchodníků vzešla z přivolení zeměpanského. Dlužno však připomenouti, že obyvatelé středověkého města bývali nejen obchodníky a řemeslníky, nýbrž k snazšímu svému obživení *zároveň zemědělci*, kterým

pán města propůjčoval pod plat také části *orné* půdy a to v dědičné úročnictví. Tím se vysvětluje úkaz, že měšťan držival *dvoji* dědičný majetek: dům a mimo to pozemky orné. Tyto pozemky arci nebyly *svobodným* jeho vlastnictvím, jakým vládli nad svou půdou zemané a páni. Proto k vytknutí toho rozdílu pro měšťanovo dědičné držení pozemků volen výraz *purkrecht*, jímžto naznačováno jednak majetnické právo *městské*, jednak právo, jehož užívání jest *závislé* na poplatku; brzy pak i pozemky ty samy sluly „*purkrechtními* dědinami”.

A jako obyvatelům *měst* vydávány byly pozemky pod roční plat, aby je drželi „na vždy” (t. j. směli je zůstaviti svým dětem a potomkům, aneb směli je zciziti, ale vždy se zachováním platební povinnosti), podobným způsobem propůjčovány dílce panské půdy také osadníkům, když zakládali novou *ves*, (ať snad přistěhovalým Němcům, ať českým venkovanům) se závazkem ročního platu. I ty pozemky nazývány byly „*purkrechtními* dědinami”, ač vpravdě mezi nimi a městským právem nebylo vztahu.

3. V Čechách říkali purkrechtu jakožto dědičnému úročnictví a spojené s ním míře obecní samosprávy též *právo německé*. Podle Palackého dalo se to proto, že prý purkrecht u nás byl propůjčován prvotně jenom Němcům, a dle Jarom. Čelakovského z toho důvodu, že vesnické to právo udíleno prý větším dílem německým osadníkům. Hermenegild Jireček, různě v Čechách dvoji právo německé, městské a vesské, obojí má za *národní* právo, přinesené k nám od osadníků německých, a Jarom. Hanel rovněž je vykládá jako národní čili osobní právo těchto kolonistů. Avšak Vacek dokazuje historickými daty, že byli to prvotně holanďští a vlámsští kolonisté, kteří usazující se v krajinách německých a v zemích polabských Slovanů, vymíňovali si na tamních pozemkových pánech záruku, že dopustí jim žítí tím volnějším způsobem života, jakému uvykli ve své domovině, a že tedy tak řeč. *ius teutonicum* nebylo než *napodobeninou* toho, co slulo *ius hollandicum*, *flamingicum*, vytvořenou pak od osadníků německých, kteří usazovali se v Čechách a brali si při smlouvání výminek za vzor smlouvy oněch holandských a vlámských kolonistů, dle nahodilých potřeb místních neb časových pouze je trochu obměňující.

4. V Čechách německé právo jmenovalo se též právem *zákupným*, což Palacký vysvětloval tím, že prý si emfyteuta pozemky od jejich pána skutečně pod plat *koupil*, a že je tudíž mohl pak jinému člověku prodati. Proti tomu Vacek namítá, že smlouva o emfyteusi nebyla smlouvou trhovou, a že pozemkový pán neprodával při ní svých pozemků. Ježto však zdomácněl zvyk, *utvrzovati* ji, když se strany o ní dohodly, *arrhou* (cennou věcí, obyčejně nějakou peněžitou sumou, které Němci dali jméno *anleit* = uvedení, a Čechové podací neb zákupné), zdá se, že emfyteuta byl uváděn v držení pozemků zvláštním obřadem, při kterém podal pozemkovému pánu smluvenou arrhu aneb aspoň část arrhy. Odtud arrhu Čechové zvali *podacím* (*pecunia porrectoria*), a ježto se podobala závdavku jakožto dílu kupného, napřed splaceného, říkali jí *zákupné* a ujetí pozemku

zákup (ne však koupě). Proto též emfyteusnímu právu dali jméno právo *zákupní*, a synonymem toho slova bylo jim *právo podací*.¹⁾

5. Dalším názvem emfyteuse byl *latinský* výraz *ius hereditarium*, uváděný od Vacka v tomto latinském znění, protože není jisto, zda se jí *česky* říkalo dědičné právo, což arci jest pravděpodobno, jenže asi pouze v *některých* rčeních (na př. ve rčení vydati pozemky v dědičné právo aneb ujmouti pozemek v dědičné právo). Sice by vyjmouc ta rčení nebývalo zřejmo, zda míněno dědičné právo týkající se pravého vlastnictví či snad jiné (které se týkalo buď statku dědiců prostosvobodných buď emfyteutního majetku).

6. Zbývá dodati, že v některých německých zemích emfyteuse byla označována i slovem *Waldrecht* (lesní právo), totiž jako právo propůjčené těm kolonistům, kteří vzdělali *lesní* půdu v polnostní oblast zakládané nové osady. Ti proměňivše teprve velikým nákladem sil i peněz tvrdou půdu lesní v ornici, nespokojili se tím, aby jim byl panský pozemek ve vsích propuštěn toliko v dočasný pacht, nýbrž vymohli si, aby byl jim dán v majetek zcizitelný a dědičný. Zmínku o tomto lesním právu Vacek přičiňuje jen proto, aby vysvětlil význam sentence, že „selská svoboda vyrostla na klučích.“

Důkladný a jasný jeho rozbor všech rozličných tvarů a názvů emfyteuse u nás přijde jistě vhod všem našim právním historikům, ježto bude jim usnadněno správněji chápati jak děje českého zemědělství tak i normy právní, kterými bylo upravováno, což ne vždy dařilo se dosavadním badatelům žádoucí měrou. K rozpravě Vackově, z nížto publikována byla dosud pouze I. část, vrátíme se ještě později, až bude i její ostatek tiskem uveřejněn.

Jar. Božek.

Schulte Lambert, Kleine Schriften I. Darstellungen und Quellen zur Schlesischen Geschichte XXIII. Vratislav 1918. Stran XII. a 244. —

K padesátému výročí doktorátu starého badatele, v historii Slezska patera Lamberta Schulteho vydal historický spolek slezský první díl jeho drobných sebraných spisů. Rodák ze západu Německa, z Vestfálska, zapustil Schulte práci svou kořeny ve Slezsku úplně, věnuje celou činnost svou jeho dějinám. Od kritiky listin a kronik k dějinám politickým, ústavním, církevním a národnostním, plodná činnost Schulteho dotkla se všech těchto oborů, v řadě drobných článků i serii důkladných mono-

¹⁾ Složitý výklad Lippertův o zákopu (dle něhož pozemkový pán prodal osadníkovi pozemek v dědičné vlastnictví, přijal od něho díl kupného čili závdavek, za ostatní díl kupného, který mu nebyl splacen, koupil od osadníka věčný úrok a ujistil důchod toho úroku na témž pozemku) Vacek zamítá jako nesprávný, upozorňuje na to, že emfyteuta nezove se nikde ani vlastníkem emfyteutního statku, ani dlužníkem pozemkového pána, dále, že věčný úrok nemohl býti koupen za dluh, nýbrž jen za sumu peněz danou buď na statek a na tom statku pojištěnou, anebo svěřenou osobě prodavatelově, a že nedoplatek kupného nemohl býti pokládán za půjčku.

grafii. Ze článků těchto první díl sebraných spisů přinesl jich jedenácte, z nichž většina byla již tištěna jinde a pro nový otisk jen nepatrně upravena, některé však podrobeny důkladnější revisi, ano jeden i zcela znova zpracován. Řada z nich má i pro právní dějiny Slezska svůj význam. Uveďme si z nich alespoň krátce: Die Siegel der Stadt Neisse und das Breslauer Bistumswappen, Die Schenkung des Neisser Landes, Richtlinien zur schlesischen Siedlungsforschung. Jako poslední stať uveřejněn je nový článek Schultův „Die Rechnung über den Peterspfennig von 1447“, jehož účelem je ukázati, že všechno zřízení v Horním Slezsku je zrovna tak německého původu jako ve Slezsku Dolním a Středním. Autor vychází tu z předpokladů, že za kolonisace a po ní Slezsko Horní bylo zrovna tak německým živlem prostoupeno jako ostatní Slezsko, a že teprve války husitské spustošivše je přispěly k obmezení německví tím, že nové obyvatelstvo doplňující mezery tehdejší bylo slovanského původu. Článek v těchto svých vývodech je naprosto mylný. Bylyť poměry hornoslezské zcela obdobné česko-moravským, kde také německá moda a řídce rozstříknuté německé osady zvl. města dodávaly zemi německého rázu, který rázem setřen. Zrovna tak nesprávný jsou výklady autorovy o užívání češtiny, spočívajíc na naprosté neznalosti tamějších pramenů. Čeština tu nepopíratelně úplně vytlačila němčinu na velmi dlouho, což autor přiznati nechce.

Kapras.

Říšské dějiny rakouské.

Turba G., Die pragmatische Sanktion. Vídeň 1913, stran XV a 202. — Die Grundlagen der pragmatischen Sanktion. Wiener Staatswissenschaftliche Studien. Sv. X. Ungarn 1912. Str. VIII a 443—768 a sv. XI. Hausgesetze 1913. Str. X. a 484. —

Knihy Turbovy o pragmatické sankci nemají dnes toho praktického významu, jakého měly při svém vydání, kdy byly jednou ze složek, kterými se měl rakousko-uherský dualismus na úkor českého státu utužiti. Zůstane však významným svědectvím pro německou a zvláště vídeňskou vědu, že dala se použití k jakýmkoliv akcím politickým protičeským. A tak také Turba, autor velmi dobré studie o starším právu monarchickém v zemích bývalé habsburské monarchie, nerozpakoval se zastíti v pracích o pragmatické sankci historickou skutečnost, že česká skupina jeví se tu zvláště charakterisovanou dovoláváním se staré české ústavy — sporným by mohl býti jedině právní význam tohoto dovolávání se, a český stát smísiti úplně se zeměmi alpskými, jako by to byl stejný rodový majetek vládnoucího rodu, jako byly tyto. Jen uherská koruna došla v této politice vídeňské, jejímž reprezentantem byl Stürgkh, a kde jedním ze služebníků byl Turba, milosti zvláštního postavení, neboť všemi prostředky měl býti posílen dualismus, jen za tím účelem, aby uvnitř starého Předlitavska mohl býti proveden urputný centralismus, a to hlavně na úkor českého státu. K tomu mělo býti ukázáno, že základ k dualismu netvořila